

SEÇİM ÇEVRESİ BÜYÜKLÜĞÜNÜN DEĞİŞMESİNİN ÇOK-PARTİLİLİĞE ETKİSİ

IMPACT OF CHANGE IN ELECTORAL DISTRICT MAGNITUDE ON MULTIPARTISM

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim YILMAZ¹

ÖZ

Bu çalışmanın amacı seçim çevresi büyüklüğü ile çok partililik arasındaki ilişkiyi, Türkiye’de gerçekleşen, 1 Kasım 2015 milletvekili genel seçimleri ve 24 Haziran 2018 milletvekili genel seçimleri sonuçlarını dikkate alarak analiz etmektir. 16 Nisan 2017 tarihinde gerçekleşen Anayasa referandumunun kabulü ile Türkiye’de milletvekilli sayısı 550’den 600’e yükseldi. Bunun sonucu olarak 33 seçim çevresinin milletvekilli sayısında 1 ile 4 arasında artış meydana geldi ve 48 seçim çevresinde milletvekili sayısı değişmedi. Bu istisnai durum milletvekili sayısı artan seçim çevreleri ile milletvekili sayısı değişmeyen seçim çevrelerinin çok partililik açısından mukayese edilmesine imkân sunmaktadır. Sonuçlar, milletvekili sayısı artan seçim çevrelerinin ortalama etkin parti sayısının, milletvekili sayısı değişmeyen seçim çevrelerinin ortalama etkin parti sayısından daha fazla arttığını işaret etmektedir. Bu farklılık özellikle 2015 seçimlerinde milletvekilli sayısı 5 veya 5’in altında olan seçim çevrelerinden kaynaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Seçim Çevresi Büyüklüğü, Çok-Partililik, Etkin Parti Sayısı, Milletvekili Genel Seçimleri, Milletvekili Sayısı.


JEL Sınıflandırma Kodları: D72, K16.

ABSTRACT

The aim of the study is to analyze the relation between electoral district magnitude and multipartism in accordance with the election results of 1 November 2015 and 24 June 2018. With the approval of the Constitutional referendum which was held on 16 April 2017, the number of the members of parliament in Turkey increased from 550 to 600. Consequently, in 33 electoral districts, the number of representatives increased by 1 to 4 and in 48 electoral districts the number of representatives remained the same. This novel case enables to compare the multipartism between electoral districts where the number of members of parliament increase and do not change. Results reveal that average effective number of parties of those electoral districts where district magnitude enlarge is higher than those electoral districts where the number of representatives do not change. This difference mainly arises from those electoral districts where the number of representatives was 5 or lower in 2015 elections.

Keywords: Electoral District Magnitude, Multipartism, Effective Number of Parties, General Elections, Number of Members of Parliament.

JEL Classification Codes: D72, K16.

¹  Samsun Üniversitesi, İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ibrahim.yilmaz@samsun.edu.tr

EXTENDED SUMMARY

Purpose and Scope:

Over the last few decades there has been a considerable discussion on the issue of what determines the number of political parties in a democratic country. There have been two incompatible theoretical approaches that aim to predict this. While one of them focuses on the nature of electoral system, the other one focuses on the nature and magnitude of the ideological cleavages within a society. Regarding the electoral systems, Duverger's law suggests that plurality electoral system is likely to result with two party competition and proportional representation electoral systems are likely to result with multipartism. In relation to the proportional representation electoral system, district magnitude is one of the most important determinant of the number of political parties. It seems that the higher the number of elected members in an electoral district, the greater the number of political parties. This paper discusses the first approach and targets to understand the impact of electoral district magnitude on the number of political parties. Change in the number of members of Grand National Assembly of Turkey enables us to analyze the impact of district magnitude on multipartism. With the approval of the Constitutional referendum which was held on 16 April 2017, the number of the members of the Grand National Assembly of Turkey increased from 550 to 600. Consequently, in 33 electoral districts the number of representatives increased between 1 and 4 and in 48 electoral districts the number of representatives remained the same. This novel case enables to compare the multipartism between electoral districts that the number of members of parliament increase and the number of members of parliament do not change. Hence, this paper aims to analyze the relation between electoral district magnitude and multipartism in accordance with the general election results of 1 November 2015 and 24 June 2018 that took place in Turkey.

Design/methodology/approach:

The impact of change in district magnitude on the number of parties is estimated with the following model:

$$y = \beta_0 + \beta_1 SÇ^{MVS Değiştiği Yıl} + \beta_2 SÇ^{MVS Değişen} + \beta_3 SÇ^{MVS Değiştiği Yıl} SÇ^{MVS Değişen} + \varepsilon$$

y is the dependent variable and it measures the number of political parties in an electoral district. As consistent with the literature, the number of political parties in an electoral district is calculated with the effective number of political parties (ENPs) developed by Rein Taagepera. The coefficient of constant (β_0) gives the average ENPs of electoral district in general election which was held in 2015. $SÇ^{MVS Değiştiği Yıl}$ is a dummy variable and takes value of one if it is a general election that was held in 2018 which the number of members of parliament is 600, and zero otherwise. The coefficient of this variable (β_1) captures the mean differences of the ENPs of electoral district between 2015 and 2018. In other words, $(\beta_0) + (\beta_1)$ gives the average ENPs of electoral district in general election which was held in 2018. $SÇ^{MVS Değişen}$ is a dummy variable and takes value one if there is an increase in the number of elected members in an electoral district and zero otherwise. Lastly the interaction between these two variables, $SÇ^{MVS Değiştiği Yıl} SÇ^{MVS Değişen}$, presents change in ENPs between 2018 and 2015 for electoral districts that the number of elected members increased minus corresponding change for the electoral district that the number of elected members remained the same.

Findings:

Results show that change in district magnitude is likely to have an impact on the ENPs. In more detail, change in average ENPs seems to be higher for the electoral district that the number of elected members increased compared to the electoral district that the number of elected members remained the same. However, results need to be interpreted cautiously, because these results is only consistent with the electoral districts that have number of elected members between 2-5. In other words, if the number of elected members is 6 or higher than 6, increase in the number of representatives in an electoral district seems to have no impact on the ENPs..

Conclusion and Discussion:

To conclude, results provide support for the theoretical approach that electoral system is likely to impact the number of political parties. However, results provide limited support for the idea that in proportional representation system, district magnitude has an impact on the number of political parties. If the number of elected members in an electoral district is lower than the number of political parties in the parliament, increase in the number of elected members in an electoral districts results with increase in ENPs. If it is higher, then it seems it has no impact.

1. GİRİŞ

Siyasi parti sayısını etkileyen faktörler birbiriyle uyum içerisinde olmayan iki farklı yaklaşıma dayanmaktadır. Bu yaklaşımlar, temeli Duverger kanunlarına dayanan, seçim sistemleri ve seçim çevresindeki milletvekilliği sayısı ile ilgili olan 'kurumsal' yaklaşım ve toplum içerisindeki ideolojik farklılaşmanın mahiyeti ve büyüklüğüne dayanan 'ideolojik' yaklaşımdır. 'Kurumsal' yaklaşıma göre seçim sistemi siyasi parti sayısını belirleyen en temel faktörlerden biridir. Bu yaklaşıma göre tek turlu çoğunluk sistemi iki parti sistemini teşvik etmekteyken, iki turlu çoğunluk sistemi ve nispi temsil sistemi ise sistemde ikiden fazla siyasi partinin yer aldığı çok parti sistemini teşvik eder. Diğer taraftan, hem Downs hem de Lipset ve Rokka tarafından ileri sürülen 'ideolojik' yaklaşıma göre ise siyasi parti sayısını belirleyen temel etken seçim sistemi değil fakat toplum içerisindeki ayrışıklıklardır. Eğer toplum içerisindeki ayrışıklık sayısı düşük ise seçim sisteminden bağımsız olarak siyasi parti sayısı da az olacaktır (Taagepera ve Grofman, 1985: 341-343).

'Kurumsal' yaklaşımı esas alan çalışmalar genellikle seçim sistemlerinin parti sayısı üzerine etkisini analiz etmişler ve istisnalar bulunmakla beraber bu ikisi arasında güçlü bir bağın var olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yapılan çalışmalar seçim sistemi olarak tek turlu basit çoğunluk sisteminin uygulandığı ülkelerde iki parti sisteminin, iki turlu çoğunluk sisteminin veya nispi temsil sisteminin uygulandığı ülkelerde ise çok parti sisteminin ortaya çıktığını göstermektedir (Lijphart, 1990: 490; Jones, 1993: 66). Buna ek olarak karma seçim sisteminin benimsendiği, yani hem çoğunluk sisteminin hem de nispi temsil sisteminin uygulandığı ülkelerde sonraki lehine etkin parti sayısının daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir (Gabel, 1995: 209).

Seçim sistemlerinin parti sayısına etkisi yalnızca çoğunluk ve nispi temsil sistemi olarak düşünülmeyp aynı zamanda seçim çevresi büyüklüğü² seçim çevresi barajı ya da ülke barajının (Moser, 1999) siyasi parti sayısı üzerinde belirleyici etkisi olduğu ifade edilmektedir (Lijphart, 2014: 181-184). Ülkeler arası yapılan karşılaştırmalı çalışmalar, seçim çevresi başına düşen ortalama milletvekilliği sayısı yüksek olan ülkelerin etkin parti sayısının da diğerlerine nazaran daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur (Lijphart, 1990; Jones, 1993: 66). Bununla beraber farklı seçim çevresi büyüklüğünün bulunduğu aynı ülke içerisinde, seçim çevresi büyüklüğü ile çok partililik arasında belirsiz bir ilişkinin var olduğu tespit edilmiştir (Gabel, 1995: 210).

Seçim çevresi büyüklüğü ile çok partililik arasındaki ilişki, aynı ülkedeki farklı büyüklükte olan seçim çevrelerinin mukayese edilerek analiz edilmesinin yanında, seçim çevresi (coğrafi olarak) değişmeden seçim çevresindeki milletvekilliği sayısında meydana gelen değişiklik üzerinden de incelenebilir. 2017 Anayasa referandumunun kabulü ile Türkiye'de milletvekili sayısının 550'den 600'e çıkması kimi seçim çevrelerinde milletvekili sayısının artışına sebebiyet vermiş ve bu durum seçim çevresi büyüklüğü ile etkin parti sayısı arasındaki ilişkinin farklı bir boyuttan ele alınması noktasında istisnai bir örnek teşkil etmiştir.

Bu çalışmada, 1 Kasım 2015 milletvekili genel seçimleri ile 24 Haziran 2018 milletvekili genel seçimleri karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Sonuçlar 2018 seçimlerinde seçim çevrelerinin ortalama etkin parti sayısının 2015 seçimlerine nazaran daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Bununla beraber asıl önemli olan bulgu, milletvekilliği sayısı artan seçim çevrelerinin ortalama etkin parti sayısı, milletvekilliği değişmeyen seçim çevrelerinin ortalama etkin parti sayısından daha fazla artmıştır. Bu sonuçlar seçim çevresinde milletvekilliği sayısının artmasının etkin parti sayısının artmasına teşvik ettiğini ortaya koymaktadır.

İkinci bölümde seçim sistemleri ile parti sistemleri arasındaki ilişkinin ele alındığı kısa literatür taraması yer almaktadır. Üçüncü bölüm, cumhuriyetin kuruluşundan günümüze Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yer alan milletvekilliği sayısı hakkında tarihsel bilgi sunarak 2017 Anayasa referandumu neticesinde karşılaşılan durumun ne derece istisnai olduğunu anlatmaktadır. Dördüncü bölüm, seçim çevrelerindeki milletvekilliği sayısı ve hesaplanması hakkında bilgi vermektedir. Beşinci bölüm seçim çevrelerinde meydana gelen milletvekilliği sayısındaki artışın etkin parti sayısına etkisi olup olmadığını incelemektedir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Gabel'e (1995: 205) göre seçim sistemlerinin parti sistemleri üzerindeki etkisi oldukça basit ve açıktır. Seçim sistemleri, küçük partilerin temsilini sınırlandırarak parti sistemlerinin belirlenmesine yol açar. Şöyle ki, çoğunluk sistemi seçim çevresinde en çok oy alan partinin temsilini sağlarken, nispi temsil sistemi partilerin aldıkları oy

² Lijphart'ın (2014: 181)'da ifade ettiği gibi seçim çevresi büyüklüğünden seçim çevresinde seçilecek milletvekilliği sayısı kastedilmekte olup coğrafi büyüklük ya da seçim çevresindeki seçmen sayısı ile ilişkili bir kavram değildir.

oranına göre temsil olunmasına olanak verir. Seçim sistemi olarak nispi temsil sisteminin uygulandığı bir seçimde, seçim çevresi ne kadar büyük ise partilerin aldıkları oyların milletvekilliğine dağılımı o derece orantılı olacağı için bu durum küçük partilerin temsiline olanak sağlamaktadır. Literatürde seçim sistemleri ile parti sistemleri arasındaki ilişki ele alınırken seçim sistemleri genellikle çoğunluk ve nispi temsil olarak ikiye ayrılırken, parti sistemleri de Laakso ve Taagepera (1979) tarafından geliştirilen ve partilerin sayılarını ve seçimde aldıkları oyları/parlamentoda sahip oldukları sandalye oranlarını dikkate alarak hesaplanan etkin parti sayısı³ kullanılmaktadır.

Literatürde ülkeler arası karşılaştırmalı yapılan çalışmalarda nispi temsil sistemini kullanan ülkelerde ortalama seçim çevresi daha yüksek olan ülkelerin ortalama etkin parti sayısının da daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Lijphart, 1990; Jones, 1993). Bununla beraber, hem çoğunluk hem de nispi temsil sisteminin kullanıldığı ülkelerde etkin parti sayısının sonraki lehine daha yüksek olduğunu işaret etmektedir (Gabel, 1995).

Lijphart'ın (1990) çalışması, Douglas W. Rae tarafından 1967 yılında kaleme alınan *Seçim Kanunlarının Politik Sonuçları (The Political Consequences of Electoral Laws)* isimli klasik eserin farklı bir metot, daha sağlam bir veri ve daha güçlü hipotezler ile tekrar analiz edilmesine dayanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, Lijphart (1990; 481) temel seçim sistemi değişkenleri (*seçim formülü, seçim çevresi büyüklüğü ve oy verme sistemi*) ile seçim sonuçları (*orantısızlık ve çok partililik*) arasındaki ilişkiyi 20 batılı demokrasi içerisinde 1945-1985 arasında yapılan seçimleri dikkate alarak incelemiştir. Bu çalışmada Lijphart'ın (1990: 493) ulaştığı sonuçlardan birisi seçim çevresi büyüklüğü ile çok partililik arasında zayıf bir ilişkinin var olduğudur. Nispi temsil sistemini uygulayan ülkelerin ortalama seçim çevresi büyüklüklerini dört farklı kategoriye (1.1-5, 5-10, 10-25, 100-150) ayıran Lijphart (1990: 490), seçim çevresi büyüdükçe seçime katılan partilerin etkin parti sayısının arttığını fakat bu artışın oldukça düşük olduğunu tespit etmiştir. D'Hondt sistemi kullanılarak milletvekili dağılımının belirlendiği ülkelerde, ortalama seçim çevresi büyüklüğü 1.1-5 arasında olanların seçime giren etkin parti sayısı 3.96 iken, bu sayı ortalama seçim çevresi büyüklüğü 5-10 arası olan ülkeler için 4.10, 10-25 için 4.27 ve 100-150 için 4.76'dır. Netice itibarıyla, Lijphart (1990) batılı demokrasilerde, ortalama seçim çevresi büyüklüğü ile etkin parti sayısı arasında pozitif ama zayıf bir ilişkinin var olduğunu ortaya koymuştur.

Jones'un (1993) yapmış olduğu çalışma, Lijphart'ın (1990) ortaya koyduğu seçim sistemi değişkenleri ile seçim sonuçları arasındaki ilişkinin batılı demokrasilere özgü olmadığını ve bu değişkenler arasındaki ilişkinin demokratikleşme aşamasında olan ülkeler için de söz konusu olabileceğini ortaya koymuştur. Jones (1993), Lijphart'ın (1990) hipotezlerini Latin Amerika ve Karayipler'de bulunan 22 ülkeyi ele alarak incelemiş ve genel olarak Lijphart'a (1990) oldukça yakın sonuçlar elde etmiştir. Bununla beraber, seçim çevresi büyüklüğü ve etkin parti sayısı arasındaki ilişki bakımından bu iki yazarın bulguları arasında küçük farklılıklar mevcuttur. Jones (1993:66), d'Hondt sistemi kullanılarak milletvekili dağılımının belirlendiği ülkelerde ortalama seçim çevresi büyüklüğü 1.1-5 arasında olan ülkelerin seçime giren etkin parti sayısının 3.85, 5-10 arası olan ülkeler için 4.57 ve 10-100 olanlar için 3.50 olduğunu tespit etmiştir. Bu bulgular da kısmi olarak seçim çevresi büyüklüğü ile çok partililik arasında pozitif ilişkiye işaret etmekle beraber, bu ilişki Lijphart (1990) tarafından batılı demokrasiler için tespit edildiği kadar kuvvetli değildir.

Lago and Martí'nez, (2007) İspanya'da 1977-2004 yılları arasında aynı zamanda yapılan ve millet meclisi temsilcilerinin nispi temsil sistemi (d'Hondt) ile belirlendiği, senato temsilcilerinin ise çoğunluk sistemi kategorisinde yer alan limitli oy metodu⁴ (*limited vote method*) ile belirlendiği seçimleri mukayeseli olarak analiz etmiştir. Millet meclisi temsilci sayısının senato temsilci sayısı ile eşit olduğu seçim çevrelerinde bu ikisi arasında etkin parti sayısı bakımından farklılığın bulunmadığını, millet meclisi temsilci sayısının senato temsilci sayısından düşük olduğu seçim çevrelerinde etkin parti sayısının önceki lehine daha düşük olduğunu ortaya koymuştur. Buna ek olarak, millet meclisi temsilci sayısının, senato temsilci sayısından yüksek olduğu seçim çevrelerinde ise etkin parti sayısının önceki lehine daha yüksek olduğunu gözlemlemiştir (Lago and Martí'nez, 2007: 386). Bu sonuçlar hem nispi temsil hem de limitli oy metodunun kullanıldığı seçim çevresinde, eğer temsilci sayısı öncekinde daha

³ Etkin parti sayısı $N=1/\sum_{i=1}^n p_i^2$ formülü ile hesaplanmaktadır (Laakso ve Taagepera, 1979). Yapılan çalışmanın mahiyetine göre etkin parti sayısı partilerin aldıkları oy oranına ya da sandalye dağılımlarına göre hesaplanmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı doğrultusunda, etkin parti sayısı, partilerin seçim çevresindeki temsilci oranları dikkate alınarak hesaplanmıştır.

⁴ Limitli oy (*limited vote*) birden fazla temsilciliğin bulunduğu seçim çevrelerinde seçmenlerin birden fazla fakat temsilci sayısından daha az sayıda oy kullandığı seçim sistemidir. Limitli oy kavramı ile ilgili daha fazla bilgi için bakınız (Reynolds, Reilly ve Ellis, 2008: 117).

fazla ise bu durum nispi temsilin limitli oy metoduna göre daha yüksek etkin parti sayısı oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Macaristan'da parlamento üyelerinin bir kısmının çoğunluk bir kısmının ise nispi temsil sistemiyle belirlenmesinden ötürü, bu ülke seçim sistemleri ile parti sistemleri arasındaki ilişkinin analiz edilmesi bakımından istisnai bir örnek teşkil etmektedir. Gabel (1995: 212) 1990 yılında Macaristan'da yapılan parlamento seçimlerini analiz etmiş ve nispi temsil sisteminin çoğunluk sistemine nazaran çok partililiği daha fazla teşvik ettiği sonucuna ulaşmıştır. Bununla beraber, Gabel (1995: 209-210) seçim çevresi büyüklüğü ile çok partililik arasında belirsiz bir ilişkinin var olduğunu ifade etmiştir. 4 temsilcinin seçildiği seçim çevrelerinin ortalama etkin parti sayısı 4 iken, bu sayı, 5 için 4.3, 6 için 4, 8 için 4.6, 9 için 5.4, 11 için 5.3, 14 için 5.2 ve 28 için 5.1'dir. Bir diğer ifade ile seçim çevresi büyüdükçe etkin parti sayısı artış gösterme eğiliminde olmuş fakat belli bir noktadan sonra azalan bir seyir izlemiştir. Gabel (1995: 210) seçim çevresi büyümesine rağmen etkin parti sayısında azalışın meydana gelmesinin seçim çevrelerindeki ayrışıklık düzeyi ile açıklanabileceğini⁵ ileri sürmektedir.

3. TÜRKİYE'DE MİLLETVEKİLLİĞİ SAYISI

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) üye tamsayısı 1923 ile 2018 tarihleri arasında değişiklik göstermektedir. 1923 – 1957 tarihleri arasında yapılan seçimlerde meclis üye tamsayısı ülke nüfusuna göre belirlenirken (Armağan, 1967: 97), 1961 ve sonrasında ise bu sayı hem kanun hem de Anayasa tarafından tayin edilmiştir.

1927 – 1957 arası yapılan seçimlerde meclis üye tamsayısının kaç olduğu kanun ya da Anayasa tarafından tayin edilmiş olmayıp, seçimden önce yapılan son nüfus sayımı esas alınarak belirlendiği için bu tarihler arasında yapılan seçimlerde milletvekilliği sayısı değişiklik göstermektedir. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra gerçekleşen ilk genel seçim olan 1927 seçimleri ve 1931 seçimlerinde milletvekilliği sayısı 1877 tarihli *İntihab-ı Mebusan Kanununun* bazı maddelerini değiştiren 3 Nisan 1923 tarih ve 320 sayılı kanuna göre belirlenmiştir. Bu düzenleme uyarınca milletvekili sayısı her 20.000 erkek nüfusa 1 milletvekili karşılık gelecek şekilde hesaplanmıştır (Armağan, 1967: 70; Olgun, 2011: 12).

1935 ile 1957 yılları arasında yapılan milletvekilli genel seçimlerinde farklı seçim kanunları uygulanmış olmakla beraber, bu kanunlar arasında milletvekilliği sayısının belirlenmesi ile ilgili bir fark söz konusu değildir. Bu tarihler arasında yapılan seçimlerde 40,000 nüfusa karşılık 1 milletvekili gelecek şekilde bir düzenleme yapılmıştır. 1935 ve 1939 seçimlerinde milletvekilliği sayısı 5 Kânunuevvel (Aralık) 1934 tarih ve 2598 sayılı *İntihabı Mebusan Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve kanuna bir madde ilâvesine dair kanun*'un 1. Maddesine göre (İntihabı Mebusan Kanunun ..., 1934); 1943 genel seçimlerinde milletvekilliği sayısı 14 Kânunuevvel (Aralık) 1942 tarih ve 4320 sayılı *Mebus Seçimi Kanunu*'nun 2. Maddesine göre (Mebus Seçimi Kanunu, 1942); cumhuriyetin ilanından sonra tek dereceli olarak yapılan ilk seçim olan 1946 seçimlerinde milletvekilliği sayısı 5 Haziran 1946 tarih ve 4918 sayılı *Milletvekilleri Seçimi Kanunu*'nun 2. Maddesine göre (Milletvekilleri Seçimi Kanunu, 1946); 1950, 1954 ve 1957 seçimlerinde milletvekilliği sayısı 16.2.1950 tarih ve 5545 sayılı *Milletvekilleri Seçimi Kanunu*'nun 4. Maddesine göre belirlenmiştir (Milletvekilleri Seçimi Kanunu, 1950). 5545 sayılı *Milletvekilleri Seçimi Kanunu* önceki seçim kanunlarından farklı olarak genel seçim öncesi seçim çevrelerinin çıkaracağı milletvekilliği sayısının Bakanlar Kurulunca bir kararname ile tespit edilip Resmi Gazetede yayınlamasını öngörmüştür⁶ (Madde 4).

1961 tarihinden günümüze kadar yapılan genel seçimlerde milletvekilliği sayısı hem kanun hem de Anayasa tarafından tayin edilmiştir. 1961 – 1977 tarihleri arasında gerçekleşen seçimlerde milletvekilliği sayısı 1961 Anayasası'nın 67. Maddesi ve 25 Mayıs 1961 tarih ve 306 sayılı *Milletvekili Seçimi Kanununun* 3. Maddesi

⁵ Gabel'e (1995: 210) göre her ne kadar seçim çevrelerinde aynı partiler yarışıyor olsa da, seçmenlerin bu partilere yönelik tercihleri ilgili bölgelerdeki politik ayrışmanın yoğunluğuna bağlı olarak değişebilir.

⁶ 14 Mayıs 1950 tarihinde gerçekleşen Milletvekilliği Seçimleri için seçim çevrelerinin çıkaracakları milletvekilliği sayısı için bakınız (Bakanlar Kurulu Kararları, 1950).

2 Mayıs 1955 tarihinde gerçekleşen Milletvekilliği Seçimleri için seçim çevrelerinin çıkaracakları milletvekilliği sayısı için bakınız (Kararnameler, 1954).

27 Ekim 1957 tarihinde gerçekleşen Milletvekilliği Seçimleri için seçim çevrelerinin çıkaracakları milletvekilliği sayısı için bakınız (Kararnameler, 1957).

uyarınca öngörülmüş olup Millet Meclisi milletvekili sayısı 450⁷ olarak belirlenmiştir (Milletvekili Seçimi Kanunu, 1961).

1983 – 2018 yılların arasında gerçekleşen seçimlerde milletvekilliği sayısı 400 ile 600 arasında değişmekte olup bu sayı Kanun ve Anayasa tarafından tayin edilmiştir. 1983 seçimlerinde milletvekilliği sayısı 7 Kasım 1982 tarihinde halkoyu ile kabul edilen Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 75. Maddesi ve 13 Haziran 1983 tarihli ve 2839 sayılı *Milletvekili Seçimi Kanununun* 3. Maddesi uyarınca 400 olarak tayin edilmiştir (Milletvekili Seçimi Kanunu, 1983a). 18 Mayıs 1987 tarihli ve 3361 sayılı kanunla 1982 Anayasasının 75. Maddesi değiştirilmiş ve milletvekilliği sayısı 450 olarak tayin edilmiş olup (Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının ..., 1987) 1987 ve 1991 milletvekilliği genel seçimlerinde milletvekili sayısı bu hükme göre belirlenmiştir. 26 Temmuz 1995 tarih ve 4121 sayılı kanunla Anayasasının 75. Maddesi tekrar değiştirilmiş ve milletvekili sayısı 550 olarak öngörülmüştür (Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının ..., 1995). 1995 ve 2015 yılları arasında yapılan yedi milletvekili genel seçiminde milletvekilliği sayısı bu hükme göre belirlenmiştir. 16 Nisan 2017 tarihinde yapılan anayasa değişikliği referandumunun kabulü ile Anayasasının 75. Maddesi bir kez daha değiştirilmiş ve milletvekilliği sayısı 600 olmuştur.

Cumhuriyetin kurulduğu andan günümüze kadar milletvekilliği sayısında değişiklikler yaşanmış olmakla beraber, son değişiklik haricindeki hiçbir değişiklik seçim çevresinde milletvekili sayısının değişmesinin etkin parti sayısına etkisi olup olmadığını incelemek için elverişli değildir. Şöyle ki, 1927 – 1942 tarihleri arasında TBMM milletvekilliği sayısında değişiklikler olsa da tek partili siyasal hayat olduğu için seçim çevresinde milletvekilliği sayısında meydana gelen değişiklik etkin parti sayısını etkilemez. Bununla beraber 1946 – 1957 arasında yapılan dört seçimde çok partili hayata geçilmiş olmakla birlikte, bu tarihler arasında liste usulü tek turlu basit çoğunluk sistemi uygulandığı için, her bir seçim çevresinin etkin parti sayısı her zaman 1'e eşit olacaktır. Netice itibarıyla 1927 – 1961 tarihleri arasında seçim çevresinde meydana gelen değişikliğin etkin parti sayısına etkisini incelemek olası değildir.

1980 ihtilalinin akabinde milletvekilliği sayısı 450'den 400'e düşürülmüştür. 1977 seçimleri ile 1983 seçimlerini seçim çevrelerinin etkin parti sayısı açısından mukayese etmek olası değildir, çünkü 1980 ihtilali sonrası Türkiye tarihinde ilk kez bütün siyasi partiler kapatılıp (Alkan, 1999: 58) 1983 seçimlerine yalnızca üç partinin seçime girmesine izin verilmiştir (Önder, 2019: 529). Bu durum bizatihi seçim çevrelerinde milletvekilliği sayısı değişse de bu değişimin etkin parti sayısına etkisini incelemeye olanak vermemektedir.

1983 seçimlerinde 400 milletvekili ile temsil olunurken 1987 seçimlerinde 450 milletvekilliği ile temsil olunmaktaydı. Bu iki seçimde uygulanan seçim sistemi birbirinden farklı olduğu için seçim çevrelerinde meydana gelen milletvekilliği değişikliğini mukayese etmek pek anlamlı değildir. 1983 seçimlerinde orantılı nispi temsil sistemi, 1987 seçimlerinde ise hem çoğunluk hem de nispi temsilin kullanıldığı karma seçim sistemi uygulanmıştır (Yüzbaşıoğlu, 1996: 130). Bu bağlamda 1991 seçimleri ile 1995 seçimlerini de mukayese etmek pek anlamlı değildir. Zira 1991 seçimlerinde hem çoğunluk hem de nispi temsilin kullanıldığı karma seçimi uygulanmışken 1995 seçimlerinde nispi temsil sistemi uygulanmıştır.

1 Kasım 2015 seçimleri ile 24 Haziran 2018 seçimleri seçim çevrelerinde meydana gelen milletvekilliği sayısı değişikliğinin etkin parti sayısı üzerine etkisi olup olmadığını incelemek için ender bir örnek oluşturmaktadır. Her iki genel seçimde uygulanan seçim sistemi aynı olup 33 seçim çevresinde milletvekilliği sayısı artış göstermiş, 48 seçim çevresinde ise milletvekilliği sayısı değişmemiştir. Bu durum iki seçim arasında milletvekilliği sayısı artan seçim çevrelerinin ortalama etkin parti sayısı ile milletvekilliği sayısı değişmeyen seçim çevrelerinin ortalama etkin parti sayısı farkını incelemek için istisnai bir durum teşkil etmektedir.

⁷ 1961 Anayasası çift Meclis öngörmüş olup, ilki Millet Meclisi ikincisi ise Cumhuriyet Senatosu'dur. Bu çalışmada yalnızca Millet Meclisi üyeliği üzerine durulmaktadır.

4. SEÇİM ÇEVRELERİ MİLLETVEKİLİ SAYISI VE MİLETVEKİLİ DAĞILIMININ HESAPLANMASI

4.1. Seçim Çevresi Milletvekili Sayısı

Cumhuriyetin kuruluşundan 1983 yılına kadar yapılan milletvekili seçimlerinde her il bir seçim çevresi olarak kabul edilmiştir (Özbudun, 1995: 530). 1983'ten günümüze kadar yapılan milletvekili seçimlerinde ise her il bir seçim çevresi kabul edilmekle beraberinde milletvekilliği sayısı belli sayının üzerinde olan iller birden fazla seçim çevresine ayrılmıştır. İllerin çıkaracağı milletvekili sayısı 2839 sayılı *Milletvekili Seçimi Kanununun* 4. maddesine göre tespit olunmaktadır (Milletvekili Seçimi Kanunu, 1983b). Bu madde uyarınca, toplam milletvekili sayısından her il önce bir milletvekili verilir, akabinde ise son genel nüfus sayımı ile belli olan Türkiye nüfusu, toplam milletvekilliği sayısından illere verilen milletvekilliği sayısı çıkarılarak elde edilen sayıya bölünür. Elde edilen bu sayı her ilin nüfusuna bölünerek illerin çıkaracağı milletvekili sayısı tespit olunur. Bu madde uyarınca ayrıca, çıkaracağı milletvekili sayısı 18'e kadar olan iller bir seçim çevresi, 19'dan 35'e kadar olan iller iki seçim çevresi ve 36 ve daha fazla olan iller üç seçim çevresine bölünür. Bu kanun maddesi uyarınca, 1 Kasım 2015 seçimlerinde yalnızca üç il birden fazla seçim çevresine ayrılırken; Ankara, İstanbul ve İzmir, 24 Haziran 2018 seçimlerinde bu illere Bursa'da eklenerek dört il birden fazla seçim çevresine ayrılmıştır.

4.2. Seçim Çevresinde Milletvekili Dağılımının Hesaplanması

1 Kasım 2015 seçimleri ile 24 Haziran 2018 seçimlerinde seçim çevrelerinde milletvekili dağılımının hesaplanmasında d'Hondt usulü uygulanmıştır. Ancak, 16/3/2018 tarih ve 7102 sayılı *Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun* ile 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun bazı maddelerinde değişiklikler yapılmış olması sebebiyle bu iki seçimde seçim çevrelerinde milletvekilliği dağılımının hesaplanmasında farklılıklar mevcuttur (Seçimlerin Temel Hükümleri ..., 2018). 7102 sayılı kanun ile 1957'den beri var olan seçim ittifakları yasağı kalkmış ve siyasi partilerin seçimlere ittifak yaparak girmelerine imkân tanınmıştır (Savut, 2020: 41). 1 Kasım 2015 seçimlerinde bir siyasi partinin seçim çevresinde milletvekilliği elde edebilmesi için %10'luk ülke barajını geçmesi gerekli iken 7102 sayılı kanunla yapılan değişiklikle 24 Haziran 2018 seçimlerinde bir seçim çevresinde bir siyasi partinin milletvekilliği elde edebilmek için siyasi partinin ya da ittifakın % 10'luk ülke barajını geçmesi yeterlidir. Seçim çevresinde milletvekili dağılımı hesaplanırken 1 Kasım 2015 seçimlerinde yalnızca %10'luk ülke barajını geçen siyasi partilerin aldıkları oylar dikkate alınırken, 24 Haziran 2018 seçimlerinde %10'luk ülke barajını geçen siyasi partiler ve ittifaklar dikkate alınarak hesaplanma yapılmıştır. İttifak içerisinde milletvekili dağılımı, ittifak içerisinde yer alan partilerin oyları dikkate alınarak d'Hondt usulüyle hesaplanmıştır. Seçim çevresinde milletvekilliği dağılımı dikkate alınarak iki seçim karşılaştırıldığında, ittifak içerisinde yer alan partilerin ve özellikle ittifakın büyük ortağının milletvekilliği elde etme noktasında avantaj sağladığı ifade edilebilir⁸.

5. SEÇİM ÇEVRESİ BÜYÜKLÜĞÜ VE ETKİN PARTİ SAYISI İLİŞKİSİ

1 Kasım 2015 ve 24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçimlerindeki seçim çevreleri hakkında aşağıda bulunan Tablo 1'de bilgi yer almaktadır. 1 Kasım 2015 seçimlerinde seçim çevreleri sayısı 85 iken, 24 Haziran 2018 seçimlerinde seçim çevreleri sayısı 87'e yükselmiştir. 2015 seçimlerinde, 550 milletvekilinden 163 tanesi 5 ya da daha az milletvekilliği olan seçim çevrelerinden belirlenmekte iken, bu sayı 2018 seçimleri için 161 olmuştur. Her iki seçimde de seçilen milletvekillerinin büyük çoğunluğu seçim çevresinde 6 ya da daha fazla milletvekilliğinin bulunduğu seçim çevrelerinden belirlenmektedir.

Her iki seçimde de seçim çevrelerinin milletvekilliği sayısı oldukça değişiklik arz etmekte, 2015 seçimlerinde bu sayı 2 ile 31 arasında iken, 2018 seçimlerinde ise bu sayı 1 ile 35 arasında değişmektedir. Türkiye'deki seçim çevrelerindeki milletvekilliği sayılarının farklılığı, seçim çevrelerinin temsilci sayısının 1 ile 34 arasında değişiklik gösterdiği İspanya ile İsviçre'ye oldukça benzerlik göstermektedir (Lago and Mart'inez 2007: 384; Monroe and Rose, 2002: 68).

2017 Anayasa referandumunun kabulü neticesinde milletvekili sayısı 550'den 600'e yükseldi. Bu durumun seçim çevrelerinin milletvekilliği sayısına etkisi şu şekilde oldu: 48 seçim çevresinde milletvekilliği sayısı değişmedi, 33 seçim çevresinde milletvekilliği sayısı 1 ile 4 arasında farklılık göstererek arttı ve bir seçim çevresinde milletvekilliği sayısı 1 azaldı. Ankara'daki seçim çevresi sayısı 2'den 3'e Bursa'daki seçim çevresi sayısı ise 1'den 2'ye arttı. Milletvekilliği sayısı düşen seçim çevresi analizin konusu kapsamı dışında olduğu için analize dâhil

⁸ İttifak sisteminin partilerin meclisteki sandalye dağılımına etkisi için bakınız Göksel, Çınar ve Yürük (2018).

edilmemiştir. Bununla beraber, Ankara ve Bursa'daki seçim çevreleri, iki seçim arasında aynı seçim çevrelerindeki farklılığa bakmaya elverişli olmadığından ötürü analizin kapsamı dışında bırakılmıştır.

Seçim çevrelerinin küçüklüğü seçim çevresinde en fazla oy alan partilerin oransal olarak daha fazla temsilci elde etmelerine olanak sağlarken, büyük seçim çevreleri alınan oyların sandalyeye dönüştürülmesinde daha orantılı bir görünüm sergilemekte bu durumda seçim çevresindeki küçük partilerin de temsilci elde etmelerine olanak sunmaktadır. Netice itibarıyla, seçim çevrelerinin büyümesi, seçim çevresindeki küçük partilere avantaj sağlamakta bu durumda seçim çevresindeki etkin parti sayısının artmasına olanak sağlamaktadır.

Bu bağlamda, seçim çevresindeki milletvekilliği sayısı artan seçim çevrelerinin ortalama etkin parti sayısındaki değişiklik, milletvekilliği sayısı değişmeyen seçim çevrelerinin ortalama etkin partisi sayısı değişikliğinden daha fazla olması beklenebilir. Bu bağlamda;

Ortalama ENP (SÇMVS_{Değişen, 2018} – SÇMVS_{Değişen, 2015}) > ortalama ENP (SÇMVS_{Değişmeyen, 2018} – SÇMVS_{Değişmeyen, 2015})

Seçim çevresindeki milletvekilliği sayısı parlamentoda temsil olunan partilerden daha az ise seçim çevresindeki milletvekilliği sayısı artan seçim çevrelerinin ortalama etkin parti sayısı değişikliği, milletvekilliği sayısı değişmeyen seçim çevrelerinin ortalama etkin parti sayısı değişikliğinden daha fazla olması beklenebilir. Bu bağlamda, eğer seçim çevresindeki milletvekilliği sayısı 2015 seçimlerinde 5 ya da daha az ise;

Ortalama ENP (SÇMVS_{Değişen, 2018} – SÇMVS_{Değişen, 2015}) > ortalama ENP (SÇMVS_{Değişmeyen, 2018} – SÇMVS_{Değişmeyen, 2015})

Tablo 1. Seçim Çevresi Yapısı

Seçim Çevresi Büyüklüğü	2015 Seçimleri	2018 Seçimleri
N	85	87
1		1
2	16	12
3	19	1
4	11	11
5	6	7
6	7	6
7	3	4
8	3	4
9	3	2
10	1	4
11	3	2
12	2	2
13	2	3
14	4	4
15		2
16		1
18	2	
26	1	
28		1
31	2	
35		2
Milletvekili Sayısı	550	600
Ortalama (MVS)	6,47	6,89

Kaynak: Seçim çevrelerinin milletvekilliği sayılarına Yüksek Seçim Kurulunun Seçim Arşivi bölümünden ulaşılmıştır (T. C. Yüksek Seçim Kurulu, 2020).

Not: N, seçim çevresindeki milletvekilli sayısını ifade eder. Örneğin, 2015 milletvekili genel seçimlerinde 2 milletvekili çıkaran seçim çevresi sayısı 16 iken bu sayısı 2018 milletvekili genel seçimlerinde 12'dir

Seçim çevresindeki milletvekilliği sayısı parlamentoda temsil olunan partilerden fazla ise seçim çevresindeki milletvekilliği sayısı artan seçim çevrelerinin ortalama etkin parti sayısı, milletvekilliği sayısı değişmeyen seçim çevrelerinin ortalama etkin parti sayısından farklı olmayabilir. Bu bağlamda, eğer seçim çevresindeki milletvekilliği sayısı 2015 seçimlerinde 6 ya da daha fazla ise;

$$\text{Ortalama ENP (SÇMVS}_{\text{Değişen, 2018}} - \text{SÇMVS}_{\text{Değişen, 2015}}) = \text{ortalama ENP (SÇMVS}_{\text{Değişmeyen, 2018}} - \text{SÇMVS}_{\text{Değişmeyen, 2015}})$$

Tablo 2'nin Panel A kısmında milletvekilliği sayısı değişen seçim çevrelerinin 2018 seçimlerindeki ortalama etkin parti sayısı değerleri ile 2015 seçimleri ortalama etkin parti sayısı değerleri arasında fark olup olmadığına dair *t* test yapılmıştır. Milletvekili sayısı değişmeyen seçim çevreleri için aynı hesaplama Panel B'de yapılmıştır. Öncelikle ifade etmek gerekir ki, 2018 seçimlerinde seçim çevrelerinin ortalama etkin parti sayısı 2015 seçimlerindeki seçim çevrelerinin ortalama etkin parti sayısından yüksektir ve bu farklılık istatistiksel olarak tabloda yapılan üç farklı sınıflandırma için de anlamlıdır.

Milletvekili sayısında artışın yaşandığı 33 seçim çevresinde iki seçim arasındaki ortalama etkin parti sayısı farklılığı 0,601 iken milletvekilliği sayısında değişikliğin yaşanmadığı 48 seçim çevresinde farklılık 0,293 olarak çok daha düşük düzeydedir. Milletvekilliği sayısının 2-5 arasında olduğu ve milletvekilliği sayılarında artışın yaşandığı seçim çevresi sayısı 11, milletvekili sayısında artışın yaşanmadığı seçim çevresi sayısı ise 40'tır. Milletvekili sayısında artışın yaşandığı bu seçim çevrelerinde 2018 seçimlerindeki ortalama etkin parti sayısı, 2015 seçimlerine nazaran 0,653 daha yüksektir. Milletvekili sayısında artışın yaşanmadığı bu seçim çevrelerinde ise 2018 seçimlerindeki ortalama etkin parti sayısı, 2015 seçimlerine nazaran 0,253 daha yüksektir. Son olarak, milletvekilliği sayısının 6-35 arasında olduğu ve milletvekilliği sayılarında artışın yaşandığı seçim çevresi sayısı 22 iken milletvekili sayısında artışın yaşanmadığı seçim çevresi sayısı ise 8'dir. Milletvekilliği sayısının artış gösterdiği bu seçim çevrelerinde iki seçim arasındaki ortalama etkin parti sayısı farkı 0,575 iken milletvekili sayısının değişiklik göstermediği 8 seçim çevresinin iki seçim arasındaki ortalama etkin parti sayısı arasındaki fark 0,491'dir.

Tablo 2. Etkin Parti Sayısı Ortalamaları Karşılaştırması

Panel A			
	(MVS 2-31)	(MVS 2-5)	(MVS 6-31)
Gözlem Sayısı	33	11	22
Ort. ENP SÇMV Sayısı Değişen, 2018	2,611 (0,736)	2,102 (0,550)	2,866 (0,691)
Ort. ENP SÇMV Sayısı Değişen, 2015	2,010 (0,630)	1,449 (0,475)	2,290 (0,500)
Farklılık	0,601 (0,744)	0,653 (0,617)	0,575 (0,434)
<i>t</i>	6,988	3,506	6,218
<i>p>t</i>	0,000***	0,005**	0,000***
Panel B			
	(MVS 2-31)	(MVS 2-5)	(MVS 6-31)
Gözlem Sayısı	48	40	8
Ort. ENP SÇMV Sayısı Değişmeyen, 2018	1,864 (0,440)	1,823 (0,450)	2,069 (0,344)
Ort. ENP SÇMV Sayısı Değişmeyen, 2015	1,571 (0,419)	1,570 (0,447)	1,578 (0,258)
Farklılık	0,293 (0,521)	0,253 (0,553)	0,491 (0,250)
<i>t</i>	3,892	2,891	5,552
<i>p>t</i>	0,000***	0,006**	0,000***

* % 10 düzeyinde, ** % 5 düzeyinde, *** % 1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 2'de yer alan sonuçlar, farklı büyüklükteki seçim çevrelerinin, 2018 seçimlerinde ortalama etkin parti sayısının 2015 seçimlerine nazaran daha yüksek olduğuna işaret etmektedir. Bu durum, hem milletvekilliği sayısı artan hem de milletvekilliği sayısı değişmeyen seçim çevreleri için geçerlidir. Fakat bu sonuçlar tek başına seçim çevresinin büyümesinin etkin parti sayısına etkisini anlamak için yeterli değildir. Seçim çevresinde meydana gelen büyümenin etkin parti sayısına etkisi olup olmadığını analiz etmek için, seçim çevresindeki milletvekilliği sayısı

artan seçim çevrelerinin ortalama etkin parti sayısındaki değişiklik ile milletvekilliği sayısı değişmeyen seçim çevrelerinin ortalama etkin partisi sayısı değişikliğinin farklı olup olmadığına bakmak gereklidir. Bu durum aşağıda yer alan model tarafından tespit edilmektedir:

$$y = \beta_0 + \beta_1 SÇ^{MVS \text{ Değiştiği Yıl}} + \beta_2 SÇ^{MVS \text{ Değişen}} + \beta_3 SÇ^{MVS \text{ Değiştiği Yıl}} SÇ^{MVS \text{ Değişen}} + \varepsilon \quad (1)$$

y bağımlı değişkeni seçim çevrelerinin ortalama etkin parti sayısını vermektedir. B_0 (Constant) katsayısı milletvekilliği sayısı değişmeyen seçim çevrelerinin 2015 seçimlerindeki ortalama etkin parti sayısını vermektedir. $SÇ^{MVS \text{ Değiştiği Yıl}}$ kukla değişkeni olup milletvekilliği sayılarının değişiklik yapıldığı seçim yılı olan 2018 için 1 değerini 2015 seçim yılı için ise 0 değerini alır. B_1 katsayısı milletvekilliği değişmeyen seçim çevrelerinin 2018 ile 2015 seçim yılları arasındaki ortalama etkin partisi sayısı farkını verir. $SÇ^{MVS \text{ Değişen}}$ kukla değişkeni olup milletvekilliği sayılarında değişikliğin yaşandığı seçim çevreleri için 1 milletvekilliği sayısı değişmeyen seçim çevreleri için ise 0 değerini alır. B_2 katsayısı 2015 seçimleri için milletvekilliği sayısı değişen seçim çevrelerinin milletvekilliği değişmeyen seçim arasındaki ortalama etkin parti sayısı farkını verir. $SÇ^{MVS \text{ Değişen Yıl}} * SÇ^{MVS \text{ Değişen}}$ değişkeni ise önceki iki değişkenin çarpımıyla elde edilmiş olup, milletvekilliği sayısı değişen seçim çevrelerinin milletvekilliği sayısı değişmeyen seçim çevrelerine nazaran ortalama etkin parti sayısının değişiklik gösterip göstermediğini ölçer. Bu bağlamda, B_3 katsayısı milletvekilliği değişen seçim çevreleri ile milletvekilliği sayısı değişmeyen seçim çevreleri arasındaki ortalama etkin parti sayısı farkı olup olmadığını ve var ise bu farkın niceliğini ölçer.

Tablo 3'te birinci sütunda yukarıda ifade edilen istisnalar dışındaki seçim çevreleri haricinde⁹, milletvekilliği sayısı 2015 seçimlerinde 2 ile 31 arasında değişen bütün seçim çevreleri analize dâhil edilmiştir. İkinci sütunda ise yalnızca milletvekilliği sayısı 2015 seçimlerinde 2 ile 5 arasında olan seçim çevreleri analize konu edinmiştir. Üçüncü sütunda ise 2015 seçimlerinde milletvekilliği sayısı 6 ile 31 arasında değişen seçim çevreleri analiz edilmiştir.

Tablo 3. Seçim Çevresinde Meydana Gelen Büyümenin Etkin Parti Sayısına Etkisi

	SÇMVS (Hepsi)	SÇMVS (2-5)	SÇMVS (6-35)
	ENP(Ort)	ENP(Ort)	ENP (Ort)
SÇ ^{MVS} Değiştiği Yıl	.293** (.112)	.253** (.103)	.491* (.272)
SÇ ^{MVS} Değişen	.439*** (.124)	-.121 (.157)	.713*** (.225)
SÇ ^{MVS} Değiştiği Yıl * SÇ ^{MVS} Değişen	.308* (.175)	.399* (.223)	.084 (.318)
Constant	1.571*** (.079)	1.570*** (.073)	1.578*** (.192)
R2	.315	.151	.400
AdjR2	.302	.125	.373
N	162	102	60
Prob>F	0.000	0.001	0.000

* % 10 düzeyinde, ** % 5 düzeyinde, *** % 1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Not: SÇ seçim çevresini, MVS, milletvekili sayısını, seçim çevresi milletvekili sayısını ifade eder.

Birinci sütunda yer alan $SÇ^{MVS \text{ Değişen Yıl}} * SÇ^{MVS \text{ Değişen}}$ değişkenin katsayısı, milletvekilliği sayısında artış meydana gelen seçim çevrelerinin, milletvekilliği sayısında değişikliğin meydana gelmediği seçim çevrelerine nazaran, 2018 seçimlerinde ortalama 0.308 daha yüksek etkin parti sayısına sahip olduğunu ifade eder. Bu sonuç istatistiksel olarak %10 düzeyinde anlamlıdır. Bu sonuç göstermektedir ki, seçim çevrelerinde milletvekilliği sayılarının artması beklendiği üzere etkin parti sayısının yükselmesine sebebiyet vermiştir. İkinci sütunda yer alan sonuçlara baktığımızda (milletvekilliği sayısının 2015'te 2 ile 5 arasında olduğu seçim çevreleri) ise bu farklılığın

⁹ Ankara'daki seçim çevreleri, Bursa'daki seçim çevreleri ve Bayburt ile seçim çevresi analize dâhil edilmemiştir.

0.399 olduğu ve istatistiksel olarak %10 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Bu sonuçta göstermektedir ki, milletvekilliği sayısı küçük olan seçim çevrelerinde meydana gelen milletvekilliği sayısındaki artış etkin parti sayısının artmasına sebebiyet vermektedir. Sütun ikideki $SC_{MVS}^{Değişen\ Yıl} * SC_{MVS}^{Değişen}$ değişkeni katsayısının sütun birdekinden büyük olmasının sebebi milletvekilliği sayısı küçük olan seçim çevrelerinin milletvekilliği sayılarındaki artışın diğer seçim çevrelerine nazaran etkin parti sayısının artmasına daha fazla imkân sağlamasından kaynaklanmaktadır. Üçüncü sütunda yer alan sonuçlar (milletvekilliği sayısı 2015'te 6-31 arasında olan seçim çevreleri) ise milletvekilliği sayısı değişen seçim çevreleri ile milletvekilliği sayısı değişmeyen seçim çevreleri arasında beklendiği üzere etkin parti sayısı bakımından bir farklılığın olmadığını göstermektedir.

6. SONUÇ

Çok partililiği etkileyen faktörler “kurumsal” ve “ideolojik” yaklaşımlar çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır. Kurumsal yaklaşıma göre, seçim sistemleri ve seçim çevresi büyüklüğü ile çok partililik arasında ilişki kurulabilir. İdeolojik yaklaşıma göre ise toplum içerisindeki ayrışıklık düzeyi çok partililiği belirleyen en temel etkidir. Bu çalışmada, kurumsal yaklaşım esas alınarak, seçim çevresi büyüklüğü ile çok partililik arasındaki ilişki 1 Kasım 2015 milletvekili genel seçimleri ve 24 Haziran 2018 milletvekili genel seçimleri sonuçlarına göre analiz edilmiştir. 2017 Anayasa referandumunun kabulü ile milletvekili sayısının 550'den 600'e yükselmesi 33 seçim çevresinde milletvekilliği sayısının artmasına sebebiyet vermiştir. Bu durum, iki seçim arasında milletvekilliği değişen seçim çevreleri ile milletvekilliği değişmeyen seçim çevrelerini çok partililik açısından mukayese etmek imkânı sunmuştur. Sonuçlar, seçim çevresi büyüklüğü parlamentoda yer alan siyasi parti sayısından daha düşük olan seçim çevrelerinde milletvekilliği sayısının artmasının etkin parti sayısının da artmasına teşvik ettiğini işaret etmektedir. Bununla beraber, seçim çevresi büyüklüğü parlamentoda yer alan parti sayısından daha fazla ise seçim çevresinin milletvekilliği sayısının artması etkin parti sayısını etkilememektedir.

YAZARIN BEYANI

Katkı Oranı Beyanı: Yazar, çalışmanın tümüne tek başına katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

KAYNAKÇA

- Alkan, M. Ö. (1999). Osmanlı'dan günümüze Türkiye'de seçimlerin kısa tarihi. *TÜSİAD Görüş Dergisi*, 39, 48-61.
- Armağan, S. (1967). Türkiyede parlamento seçimleri. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 33(3-4), 45-100.
- Bakanlar Kurulu Kararları. (1950, 7 Nisan). *T.C. Resmi Gazete* (Sayı: 7477). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7477.pdf>, (03.09.2020).
- Gabel, M. J. (1995). The political consequences of electoral laws in the 1990 Hungarian elections. *Comparative Politics*, 27(2), 205-214.
- Göksel, T. Çınar, Y. ve Yürük, S. (2018) İttifaklı seçim sistemi ve sandalye dağıtım mekanizmalarının temsilde adalet açısından sayısal analizi: Türkiye örneği. *Turkish Studies*, 13(4), 99-124.
- Grofman, B. ve Selb, P. (2011). Turnout and the (effective) number of parties at the national and district level: A puzzle-solving approach. *Party Politics*, 17(1), 93-117.
- İntihabı Mebusan Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve kanuna bir madde ilâvesine dair kanun. (1934, 11 Kânunuevvel). *T.C. Resmî Gazete* (Sayı: 2877). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2877.pdf>, (01.09.2020).
- Jones, M. P. (1993). The political consequences of electoral laws in Latin America and the Caribbean. *Electoral Studies*, 12(1) 59-75.

- Kararnameler. (1954, 20 Mart). *T.C. Resmi Gazete* (Sayı: 8663). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8663.pdf>, (03.09.2020).
- Kararnameler. (1957, 24 Eylül). *T.C. Resmi Gazete* (Sayı: 9714). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/9714.pdf>, (03.09.2020).
- Laakso, M. V. ve Taagepera, R. (1979). "Effective" number of parties: A measure with application to West Europe. *Comparative Political Studies*, 12(1), 3-27.
- Lago, I. ve Mart'inez, F. (2007). The importance of electoral rules: Comparing the number of parties in Spain's lower and upper houses. *Electoral Studies*, 26(2), 381-391.
- Lijphart, A. (1990). The political consequences of electoral laws, 1945-85. *The American Political Science Review*, 84(2), 481-496.
- Lijphart, A. (2014). *Demokrasi modelleri, Otuz altı ülkede yönetim biçimleri ve performansları*. G. Ayas ve U. U. Bulsun (Çev.) İstanbul: İthaki Yayınları.
- Mebus Seçimi Kanunu. (1942, 17 Kânunuevvel). *T.C. Resmi Gazete* (Sayı: 5285). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/5285.pdf>, (02.09.2020).
- Milletvekili Seçimi Kanunu. (1961, 30 Mayıs). *T. C. Resmi Gazete* (Sayı: 10815). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10815.pdf>, (04.09.2020).
- Milletvekili Seçimi Kanunu. (1983a, 13 Haziran). *T.C. Resmi Gazete* (Sayı: 18076). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18076.pdf>, (04.09.2020).
- Milletvekili Seçimi Kanunu. (1983b, 13 Haziran). *T.C. Resmi Gazete* (Sayı: 18076). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2839.pdf>, (02.05.2021).
- Milletvekilleri Seçimi Kanunu. (1946, 6 Haziran). *T.C. Resmi Gazete* (Sayı: 6326). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/6326.pdf>, (02.09.2020).
- Milletvekilleri Seçimi Kanunu. (1950, 21 Şubat). *T.C. Resmi Gazete* (Sayı: 7438). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7438.pdf>, (02.09.2020).
- Monroe, B. L. ve Rose, A. G. (2002). Electoral systems and unimagined consequences: Partisan effects of districted proportional representation. *American Journal of Political Science*, 46, 67-89.
- Moser, G. R. (1999). Electoral systems and the number of parties in postcommunist states. *World Politics*, 51(3), 359-384.
- Olgun, K. (2011). Türkiye'de cumhuriyetin ilanından 1950'ye genel seçim uygulamaları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 27(79), 1-36.
- Önder, T. (2019). Türkiye'de parti sistemi: Tarihsel bir analiz. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(21), 511-534.
- Özbudun, E. (1995). Seçim sistemleri ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 44(1), 52-539.
- Reynolds, A., Reilly B. ve Ellis, A. (2008). *Electoral system design: The new international IDEA handbook*. International Institute for Democracy and Electoral Assistance.
- Savut, E. (2020). Geçmişten bugüne Türkiye siyasetinde seçim ittifakları: Tercih mi? Zorunluluk mu?. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 39(2), 33-48.
- Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2018, 16 Mart). *Resmi Gazete* (Sayı: 30362). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/03/20180316-28.htm>, (04.09.2020).
- T. C. Yüksek Seçim Kurulu. (2020). *Milletvekili genel seçim arşivi*. Erişim Adresi: <https://www.ysk.gov.tr/milletvekili-genel-secim-arsivi/2644>, (05.07.2020).

- Taagepera, R. ve Grofman, B. (1985). Rethinking Duverger's law: Predicting the effective number of parties in plurality and PR systems - parties minus issues equals one. *European Journal of Political Research*, 13, 341-352.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 67, 75, 175 inci Maddelerinin Değiştirilmesi ve Geçici 4. Maddenin Kaldırılması Hakkında Kanun. (1987, 18 Mayıs). *T.C. Resmi Gazete* (Sayı: 19464). Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19464_1.pdf, (04.09.2020).
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Başlangıç Metni ve Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun. (1995, 26 Temmuz). *T.C. Resmi Gazete* (Sayı: 22355). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22355.pdf>, (04.09.2020).
- Yüzbaşıoğlu, N. (1996). Türkiye'de uygulanan seçim sistemleri ve bunlara ilişkin Anayasa Mahkemesi Kararlarına göre nasıl bir seçim sistemi. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 55(1-2), 103-150.